

Thomas Hodson

VERBALNE STRATEGIJE OD KOSOVA DO KRIMA

**Kako Kremlj koristi jezik međunarodnog prava
kao instrument spoljne politike**

Beograd, juli 2018.

Beleška autora 3
Rusija kao zemlja
kojoj međunarodno pravo nije - „maternji“ jezik 4,
Zakon kao jezik 6,
Rusija i Kosovo 8,
Južna Osetija i Abhazija 10,
Rusija i Krim 12,
Posledice nakon Krima 15,
Međunarodno pravo kao verbalna alatka 17,
Pogovor FBD 20,
Fusnote 25

Beleška autora

Ovaj tekst zasnovan je na disertaciji koju sam napisao 2017. godine za master iz Ruske i post-sovjetske politike pri Koledžu za slovenske i istočnoevropske studije Univerziteta u Londonu.

Cilj je bio da se ispita manipulacija jezikom međunarodnog prava od strane Kremlja i njegova želja da se u istu ravan, kako pravnu tako i moralnu, stave njegovi postupci u Gruziji, Ukrajini i na drugim mestima sa intervencijama Zapada u Kosovu, Iraku i Libiji.

Glavnu nit rada predstavlja podela nacija na one kojima je međunarodno pravo „maternji jezik“ - to su one nacije koje formulišu njegova pravila - i one kojima ono predstavlja „strani jezik“ u koju grupu spada Rusija koja teži da postane član ove prve.

Ova skraćena verzija tog rada osvrće se na to kako je Kremlj razvio verbalnu strategiju koja povlači paralele između kosovske nezavisnosti i aneksije Krima.

Tokom tog procesa Moskva je udahnula nov život hladnoratovskoj praksi simultanog kritikovanja i preuzimanja retorike druge strane i istakla je pravo na „maternji“ status u međunarodnom pravu.

Rusija kao zemlja kojoj međunarodno pravo nije - „maternji“ jezik

Tokom prošle decenije Rusija je vodila rat protiv Gruzije, anektirala Krim i izvršila invaziju na istočnu Ukrajinu. Svi ovi postupci osuđeni su kao grubo kršenje međunarodnog prava od strane svetske zajednice. Za Kremlj, pak, one nisu ništa ni nalik tome već predstavljaju tek logičnu posledicu „presedana“ koje su napravili oni koji sada optužuju Moskvu. Ta dva navodna presedana odnose se na Kosovo - bombardovanje srpskih ciljeva 1999. godine i kosovsku nezavisnost 2008. godine.

U ovom tekstu se racio Kremlja analizira iz pravno-lingvističkog ugla. Analizirajući način na koji Moskva koristi jezik međunarodnog prava, tekst pokušava da pokaže kako se ruska vlada izveštila u prikrivanju geopolitičkih aspiracija pravnim jezikom sa specifičnim osvrtom na postupke Zapada. Time je Kremlj na polju međunarodnog prava otvorio još jedan front u informacionom ratu koji se trenutno vodi.

Kako bi bolje objasnilo ponašanje Moskve tokom prošle decenije pozajmio sam i nadgradio metaforu iz akademskog članka Anna Dolidze „*Ne-maternji govornici međunarodnog prava: Slučaj Rusije*“ iz 2014. godine. U njemu Dolidze uvodi koncept država kojima je međunarodno pravo „maternji“ ili „strani“ jezik u kojem je Rusija – imajući u vidu njenu sovjetsku prošlost – potpala pod drugu kategoriju (zajedno sa, između ostalog, Kinom i Iranom). Države kojima ono nije „maternji jezik“ pristupaju međunarodnom pravu sa dva stanovišta: Stanovišta „nezadovoljnog stranca“ sa kompleksom niže vrednosti i onog „emancipovanog poliglote“ koji je u stanju da ga koristi tečno i vodi polemike sa onima

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

kojima je jezik međunarodnog prava „maternji“ na istoj nozi. Danas „maternje“ govornike međunarodnog prava predstavlja Zapad, usled njegove ekonomski, političke i lingvističke dominacije tokom poslednjih par vekova, mada se sada ta dominacija dovodi u pitanje. Pod uslovom da metafora nije prenategnuta, ova dihotomija predstavlja korisnu ideju vodilju za istraživanje.

Zakon kao jezik

Jednu od uspešnih tehnika ovladavanja stranim jezicima predstavlja i imitiranje domaćih govornika dok se ne stekne perfektno znanje. Tokom faze učenja govornici kojima jezik nije maternji čine greške, koje domaći govornici sebi daju za pravo da isprave. Ako, međutim, domaći govornik napravi grešku, takva upotreba jezika se smatra normalnom i ispravnom u datim okolnostima. Stoga deo metafore o međunarodnom pravu kao jeziku predstavlja i to da „strane govornike“ predstavljaju one zemlje koje bivaju kažnjavane ili „ispravljane“ za percipirane greške u međunarodnom pravu, dok „domaći govornici“ to nisu (poput, na primer, odsustva sankcija protiv članova „koalicije voljnih“ za „invaziju“ na Irak 2003. godine, budući da je „u datim okolnostima“ bilo ispravno svrgnuti Sadama Huseina).

U pravu, kao i u jeziku, razlikovanje između ispravnog i pogrešnog je često stvar stanovišta. U pravu kao i u jeziku, upotreba i primena su ono što na kraju određuje „ispravnost“. Britanski gramatičari, na primer, mogu da negoduju usled „amerikanizama“, ali ako te pojmove i obrasce govora koristi većina onih kojima je engleski maternji jezik onda je njihova upotreba, po definiciji, ispravna. Kremlj koristi sličan scenario u međunarodnom pravu. „Gramatičari“ međunarodnog prava sa Zapada mogu da okarakterišu akcije Moskve u Gruziji i Ukrajini kao „pogrešne“, ali u odgovoru na to Kremlj upire prstom na Kosovo. Polazeći od toga da su „domaći govornici“ međunarodnog prava normalizovali secesiju proglašavanjem kosovske nezavisnosti – i tako izmenili „gramatiku“ međunarodnog prava – naknadni postupci Kremlja ne predstavljaju

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

kršenje prava već primenu nove pravne norme koju su stvorili sami domaći govornici. Pored toga, u slučaju Krima nanovo odvažni Kremlj je išao i preko secesije sve do potpune aneksije, stvarajući usput tako svoju vlastitu „normu“.

Rusija i Kosovo

Rusko nezadovoljstvo sa stanjem u oblasti međunarodnog prava na globalnom planu i svojim statusom „stranog govornika“ potiče iz kasnih devedesetih godina. Na svoju nesposobnost da spreči NATO-ovu kampanju protiv bivše Jugoslavije (poznatu pod nazivom *Operacija savezničke sile* (OAF)) Kremlj je gledao kao na politički neuspeh. OAF je bio kulminacija jedne deceniju duge frustracije ruske spoljne politike nakon prečutnog sporazuma (koji nikada nije stavljen na papir) između Mihajla Gorbačova i Zapadnih lidera da će, u zamenu za prihvatanje ujedinjenja Nemačke, sovjetski (i ruski) posebni interesi u istočnoj Evropi biti uvažavani.

Za Moskvu je situacija na Kosovu u širem smislu bila analogna sa njenim vlastitim separatističkim problemima u Čečeniji, pri čemu je intervencija NATO-a na Kosovu bila percipirana kao potencijalni, mada malo verovatni, uvod u Zapadnu intervenciju zbog navodnih zločina u Groznom.^[1] Ovde možemo prvi put da vidimo prvo oponašanje Zapada od strane post-sovjetske Rusije. Nekoliko meseci nakon OAF-a, ruska vojska pokrenula je drugu ofanzivu u Čečeniji, koja je obuhvatala i vazdušne napade koji su jasno imitirali NATO-ovu kampanju bombardovanja. Kosovo je uticalo na taktiku Moskve u Čečeniji tako što je učinilo upotrebu sile „manje neopravданom.“^[2] Rusija, kao „ne-maternji“ govornik međunarodnog prava, učila je kako da kopira „prestupe“ Zapada, dok, istovremeno, predstavlja vlastite postupke kao zakonite i u okviru novog pravnog okvira koji su stvorili ovi prethodni. Nakon 11. septembra Moskva

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

je otišla i korak dalje, spremno primenjujući zapadnu retoriku „rata protiv terora“ na severni Kavkaz.

Onda je u februaru 2008. godine, nakon više godina nategnutih odnosa sa Srbijom i dugog pregovaračkog procesa, Kosovo jednostrano proglašilo nezavisnost uz podršku SAD i Evropske Unije. Zvanična teza Kremlja je da proglašenje nezavisnosti od strane Kosova predstavlja povredu međunarodnog prava, budući da je sprovedeno bez rezolucije Saveta bezbednosti UN-a. Proglašenju nezavisnosti prethodila je izjava Vladimira Putina data u junu 2007. godine: „*Mi se zalažemo za dijalog i primenu međunarodnog prava, koje podrazumeva poštovanje teritorijalnog integriteta država. Ako odlučimo da damo prednost etničkom samoopredeljenju nad teritorijalnim integritetom onda bi to trebalo da činimo svuda u svetu, naročito u južnoj Osetiji, Abhaziji i Pridnjestrovju. Na Zapadu bi takvo rešenje moglo da pobudi separatističke pokrete širom Evrope. Pogledajte samo Škotsku, Kataloniju...*“

Jasno je da je čak i oko kosovskog proglašenja nezavisnosti rusko rukovodstvo formulisalo svoje argumente u formi urođene suprotnosti, u samom srcu međunarodnog prava: princip teritorijalnog integriteta nasuprot prava na samoopredeljenje. Nezavisnost Kosova bi, po Moskvi, predstavljala presedan u korist svih teritorija koji bi istu stvar želele i za sebe. Navodno kršenje principa teritorijalnog integriteta od strane Zapada u odnosu na Srbiju bi preokrenulo pravnu ravnotežu u korist samoopredeljenja. Nije iznenađujuće, otud, da se kosovska nezavisnost uvek ističe od strane Moskve kada pravda kako otcepljenje južne Osetije i Abhazije od Gruzije tako i aneksiju Krima.

Južna Osetija i Abhazija

Nakon zalaganja za teritorijalni integritet Srbije ruska vlada zauzela je suprotno stanovište u odnosu na Gruziju, u avgustu 2008. godine. Retorika kojom se koristio Kremlj tokom konflikta, poznatog kao *Petodnevni rat*, je značajna jer je u pitanju skoro potpuno preslikana racionalizacija NATO-a za OAF 1999. godine. Jezik kojim se Moskva koristila prilikom pravdanja svojih postupaka u Gruziji namerno i svesno evocira kosovski scenario. Iako je Kosovo nije imalo mnogo veze sa geopolitičkom nužnošću osujećivanja pristupanja Gruzije NATO-u, ono jeste pružilo šablon Moskvi za ostvarivanje svog ključnog spoljnopolitičkog cilja. Kremlj je postupao iz političkih pobuda, racionalizujući svoje ponašanje jezikom međunarodnog prava.

Ključna komponenta strategije Moskve jeste stvaranje moralne ekvivalencije. Ovo je bilo naročito vidljivo u jeziku koji se koristio po pitanju progona i genocida. To je bio pokušaj nekoga kome je međunarodno pravo „strani jezik“ da oponaša terminologiju zakonodavaca kojima je on „maternji“. Kako bi stvorilo neophodnu analogiju, u avgustu 2008. godine rusko ministarstvo spoljnih poslova tvrdilo je da je više od 2,000 ljudi u južnoj Osetiji ubijeno, a da je više od 30,000 njih proterano iz svojih domova, očigledno podražavajući jezik NATO-a. Naduvani broj stradalih ukazuje na želju Moskve da okarakteriše te događaje kao genocid i tako ih izjednači sa onima na Kosovu. Ali Moskva se nije zaustavila samo na izjednačavanju. Znajući da je 1999. godine NATO nije mogao da se pozove na Član 51. Povelje UN-a, Kremlj je iskoristio priliku da učini upravo to: na osnovu Zakona o državljanstvu Rusije iz

2002. godine, mnogi stanovnici dve enklave u Gruziji su imali i rusko državljanstvo, što je dozvolilo Moskvi da tvrdi kako ima „dužnost da zaštitи“ svoje državljanе, usurpirajući tako R2P princip, koji je nastao nakon stvarnih genocida, jedan od kojih je bio i onaj na Kosovu. Kremlj je nastojaо da moralnu ekvivalentiju dopuni i „pravnom superiornošću“.

Primenjujući metaforu o međunarodnom pravu kao jeziku, proglašavanje nezavisnosti južne Osetije i Abhazije predstavlja trenutak u kojem se Rusija transformiše iz „nezadovoljnog stranog govornika“ u „poliglotu“ koji može da „menja brzine“ – tj. da primenjuje različita pravila i norme u zavisnosti od situacije, bez protivrečenja samom sebi (makar što se njih tiče). Za Moskvу su „stara“ pravila igre, poglavito supermacija teritorijalnog integriteta, bila i dalje na snazi kada je u pitanju Kosovo, jer su ta pravila bila jednostrano „prekršena“ od strane Zapada. Kremlj je, međutim, smatrao da ima za pravo da primenjuje „nova“ pravila igre u Gruziji, jer je ovde „Kosovski predsednik“ stvorio novu normu u korist samoopredeljenja. Postoje tako sada dva paralelna normativna sistema i Rusija, kao velika sila (ili derzhava, izvedeno iz ruske reči derzhat, „držati“), ima pravo da primenjuje bilo koji od njih u zavisnosti od svojih nacionalnih interesa. Došao je efektivan kraj unipolarnoj eri, koju je Vladimir Putin kritikovao, toliko oštro, u svom govoru u Minhenu 2007. godine.

Rusija i Krim

Dok je moskovsko priznavanje nezavisnosti južne Osetije i Abhazije 2008. godine moglo u grubim crtama biti tumačeno kao milo-zadrago reakcija na kosovsku deklaraciju te iste godine, aneksija Krima 2014. godine je na mnogo načina bila više od toga, ne samo prema međunarodnom pravu. U slučaju Krima proglašavanje nezavisnosti je hitro propraćeno aneksijom. Dok su Zapad i mnoge druge zemlje smatralе da to predstavlja iredentističko kršenje Člana 2(4) Povelje UN-a i izazov međunarodnom poretku zasnovanom na pravilima, za Kremlj to je bilo pitanje „istorijske pravde“ i ujedinjenja „Velike Rusije“ nakon „nezakonitog“ ustupanja poluostrva Ukrajinskoj SSR 1954. godine.

Uprkos grabljenju teritorije koje je bez presedana (u posleratnoj Evropi), rusko rukovodstvo je ipak bilo izuzetno oprezno stavljanjem svojih postupaka u kontekst međunarodnog prava. Još više od toga, „kosovski presedan“ koji je bio korišćen u slučajevima južne Osetije i Abhazije korišten je i ovde, demonstrirajući tako skoro patološku potrebu za predstavljanjem svih ruskih vojnih akcija kao odbrambenih, nikada agresivnih. Ovo ima smisla iz neorealističke „vitalističke“ perspektive: Nije u vitalnom interesu Moskve da plaši regionalne saveznike, poput Belorusije i Kazahstana i tako ih gura u formiranje bližih saveza sa Zapadom i Kinom. Stoga Kremlj uvek svoj slučaj predstavlja u okvirima međunarodnih pravnih normi, podvlačeći pritom da postupa u skladu sa ranije uspostavljenim pravilima.

Argument humanitarne intervencije i novonastajuća međunarodna norma R2P citirani su još jednom, ali usled odsustva bilo

kakvog stvarnog nasilja na Krimu, jezički je on prezentovan u preventivnom kontekstu. Rusija je navodno „spasila“ stanovništvo sa ruskog govornog područja od nečega nalik genocidu, gde je ruski ministar spoljnih poslova Sergej Lavrov citirao ukrajinskog desničara Dmitro Yarosha: „*Ako želimo da Ukrajina prosperira, Ruse bi trebalo uništitи ili proterati sa Krima.*“ Pozivanje na preventivnu akciju i R2P je još jednom preuzeto iz priručnika Zapada, ovaj put onog korišćenog u Libiji 2011. godine, kada je NATO bombardovanje pravdano sprečavanjem masakra u Bengaziju.

U 2008. godini Moskva je nastojala da stavi znak jednakosti između južne Osetije, Abhazije i Kosova, gde je Gruziju predstavljala kao agresora. Ovaj put Moskva ne samo što je etiketirala Kijev kao „agresora“ predstavljajući pro-Majdanske vlasti kao „fašiste“ i „teroriste“, već dodatno tvrdila, sa čisto pravnog stanovišta, da je njena vojska pozvana na Krim od strane „legitimne“ vlasti (rečima Vladimira Putina: „*Imali smo direktnu molbu od strane izabranog i, kako sam ranije naveo, legitimnog predsednika Ukrajine, g. Janukovića, koji je tražio od nas da iskoristimo [Ruske] oružane snage da zaštitimo živote, slobodu i zdravlje građana Ukrajine*“). Štaviše, stanovništvo Krima je navodno izglasalo pridruživanje Ruskoj Federaciji na „demokratskom“ referendumu.

Ovi „demokratski“ elementi nisu bili prisutni u slučaju Kosova, kako je Kremlj to rado isticao. Tako je osećanje „moralne superiornosti“ na strani Moskve u odnosu na Zapad – dubinski konstrukt ruskog nacionalnog identiteta, koji često utiče na oblikovanje spoljopolitičkih ciljeva – još jedanput poduprto osećanjem „pravne superiornosti.“ Sovjetska priroda referenduma, koji nije priznao Kijev, za Kremlj je bila irelevantna. Važno je bilo samo da je referendum uopšte i održan – za razliku od Kosova 2008. godine, kako su to ruski lideri rado isticali. Strategija legitimizacije ovde je bila ista kao ona u južnoj Osetiji i Abhaziji: predstavljanje politički motivisanih ciljeva jezikom koji oni kojima je međunarodno pravo „maternji jezik“ ne bi bili u stanju da opovrgnu bez da protivreče sebi.

Vladimir Putin je u svom „Krimskom govoru“ 18. marta 2014. pominjaо Kosovo ne manje od šest puta. U njemu je Putin govorio o „presedanu“ koji je postavio Zapad: „*Krimske vlasti su se pozivale na dobro poznati Kosovski predsedan – predsedan koji su naše kolege sa Zapada stvorile svojim rukama u veoma sličnoj situaciji kada su se složili da je jednostrano proglašavanje nezavisnosti Kosova od Srbije, što je upravo ono što Krim radi sada, legitimno... Oni kažu da mi kršimo norme međunarodnog prava. Prvo, dobra je stvar da su se makar setili da postoji međunarodno pravo – bolje ikad nego nikad.*“

Osvrtanje na Kosovo i međunarodno pravo ukazivalo je na želju Kremlja da bude viđen kao (a) neko ko postupa u okvirima ranije postavljenih pravila i (b) neko ko

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

ne pravi predsedan već samo reaguje na jedan koji je nastao ranije. Poruka kako domaćoj tako i svetskoj javnosti je bila da je višestruko podrivanje istinskog „sudije“ međunarodnog prava – Saveta bezbednosti UN – stvorilo pravnu anarhiju, sa čime su se mnogi komentatori, među njima i neki sa Zapada, složili[3], kao i sa tvrdnjom da Moskva nije prekršila međunarodno pravo, videti podtekst, jer je međunarodno pravo već bilo prekršeno. Isti tanjur se ne može dva puta razbiti, da se tako izrazimo.

Posledice nakon Krima

U neposrednoj euforiji nakon vraćanja Krima, ruske vlasti su prepostavile da će se pro-ruski sentimenti širiti celom jugoistočnom Ukrajinom, u oblasti koja je u imperijalističkoj eri jedno vreme nazivana „Novorusijom“ („Nova Rusija“). Međutim, ubrzo je postalo jasno da je Krim, sa ruskom etničkom većinom (jedini takav region u Ukrajini), bio izuzetak koji potvrđuje pravilo. Rezultat je bio građanski rat u basenu Donjecka (Donbasu) između pro-ruskih separatista, koje vojno podržava Kremlj, i ukrajinskih vladinih snaga, koje verbalno i putem ne-vojne pomoći podržava Zapad.

Jedanaestog maja 2014. godine, regioni Donjecka i Luganska u istočnoj Ukrajini održali su referendum o secesiji, koji je, nimalo iznenađujuće, bio velikom većinom u korist odcepljenja. Ubrzo nakon toga, vođe samoproglašenih „narodnih republika“ Donjecka i Lujanjska objavili su svoje nastojanje da postanu deo Ruske Federacije. Moskva je, međutim, zazirala od mogućnosti uvođenja dodatnih sankcija, izolacije i čak potencijalnog sukoba sa Zapadnim zemljama. Ekonomski posledice aneksije Donbasa bi verovatno bile daleko veće nego u slučaju Krima, dok bi geopolitički apsorbovanje regiona u Rusiju bilo kontra produktivno. Umesto toga „zamrznuti konflikt“, prerašen u mirno rešenje, bio bi daleko poželjniji ishod, jer bi tako zauvek sputavali evropske ambicije Ukrajine.

Ono što jeste zanimljivo je verbalno opravdanje koje je koristio Kremlj za primanje Krima u Rusku Federaciju, dok istovremeno odbija Donbas; jer se i ovde još jednom podražava Zapadna retorika o

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

Kosovu. Upitan o referendumu u Donecku i Lugansku Serjej Lavrov je odgovorio: „*Verujem da je Krim bio veoma poseban slučaj, unikatan sa svih tačaka gledišta [...] Situacija na jugoistoku Ukrajine je drugačija. Nije u pitanju ništa nalik onome što smo imali na Krimu. Neki bi voleli da njihova zemlja ponovo osvane kao novi teritorijalni entitet Novorusija, dok drugi žele da ostanu u Ukrajini ali uz uživanje većih prava.*“

Kao Zapad u slučaju Kosova, Kremlj je bio rad da predstavi Krim ne kao presedan, već kao „jedinstveni slučaj.“ Bio je svestan opasnosti podstrekavanja drugih separatističkih pokreta u bivšem sovjetskom prostoru, čak i onom njegovom delu naklonjenom Rusiji. Njegova retorika u slučaju Donbasa je odražavala taj strah. Odgovarajući na pitanje ruskog „napuštanja“ Donbasa Lavrov je ovaj put izjavio: „*Nakon referendumu u Donbasu, vođe ovih samoproglašenih republika nisu odbacile dijalog sa Kijevom. Upravo je taj dijalog doveo do sporazuma u Minsku [...] Mislim da je veoma važno da se potpisani dokumenti koji su odobreni od Saveta bezbednosti i primenjuju [...] Moramo da sačuvamo ovaj pravni i međunarodni okvir i zaštitimo ga na sve moguće načine od pokušaja podrivanja...*“

Verbalna strategija Moskve je bila da ponovo uspostavi primat međunarodnog prava i autoriteta Saveta bezbednosti UN, kao što su to uvek činili u slučaju Kosova. U svojem opravdavanju geopolitički motivisane aneksije Krima, Kremlj je citirao „Kosovski presedan“ Zapada. Međutim, u slučaju Dombasa nije moglo biti priče o „Krimskom presedanu.“ Umesto toga Moskva je insistirala na primeni Sporazuma iz Minska koji je podržan u Rezoluciji SB 2202 (2015), makar teorijski. To je bio još jedan primer „menjanja brzina,“ gde se Rusija ponašala kao „multilingvalni govornik“ međunarodnog prava, primenjujući naizgled protivrečna tumačenja u skladu sa spoljnopolitičkim ciljevima.

Međunarodno pravo kao verbalna alatka

Međunarodno pravo, uprkos svom imenu, izgleda da ima malo stvarne pravne snage kada treba da sputava samovolju moćnih država kada su u pitanju njihovi nacionalni interesi ili čast. Umesto toga, međunarodno pravo je postalo sredstvo – još određenije jezik – koji države mogu da koriste da opravdaju svoje postupke i tako tvrde da su „civilizovane,“ bez obzira na to kako se zapravo ponašaju. Za Moskvu je ponašanje Zapada tokom unipolarnog perioda nakon raspada Sovjetskog Saveza redefinisalo pojam međunarodnog prava. Svojim postupcima u ovom periodu, konkretno u bivšoj Jugoslaviji i na bliskom Istoku, Zapad je navodno stvorio međunarodno pravnu anarhiju, koju je Kremlj iskoristio za ostvarivanje svojih geopolitičkih ciljeva. Moskva je to uradila svesno kooptirajući pravnu retoriku Zapada, stvarajući tako odbrambeni mehanizam od kritike – takozvani „aštao“ argument. Daleko od toga da je u pitanju nova taktika, u pitanju je hladnoratovska paradigma kojoj je udahnut nov život: 1968. godine, na primer, Kremlj je nastojao da opravda invaziju Čehoslovačke pozivajući se na operacije SAD u Latinskoj Americi [4].

U međunarodnim odnosima, *jezik* zakona je naizgled značajniji od samog zakona, jer upravo kroz jezik se zakon i tumači. Zakon, poput jezika, jeste društveni konstrukt. Istina je u oku posmatrača. Kao što fundamentalisti mogu da pronađu šta god im je potrebno u religijskim tekstovima, tako i države mogu da pronađu šta god im je potrebno u korpusu međunarodnog prava. Ono što je Kremlj tražio – i prirodno pronašao – jesu presedani navodno napravljeni od strane Zapada. Čak

i ako takvi presedani zapravo ne postoje, oni se stvaraju kroz manipulaciju *jezikom*, jezikom koji jeste međunarodno pravo. Moskva bi verovatno proglašila nezavisnost južne Osetije i Abhazije i anektirala Krim čak i bez osvrtanja na „Kosovski presedan.“ Njen moralni i pseudo-pravni argument za to je, međutim, značajno poduprт potonjim događajem.

Kremlj ima instrumentalizovano tumačenje međunarodnog prava, posmatra ga kao instrument za ostvarivanje političkih ciljeva pre nego kao kodifikovan set pravila. Ova instrumentalizacija ide u dva pravca: ona nastoji da opravlja postupke Rusije osvrćući se na presedane sa Zapada, dok istovremeno opominje Zapad zbog toga što pravi takve presedane: „Pogledajte se u ogledalu“ je uvek podtekst tog argumenta. To je milo-za-drago pristup u međunarodnim odnosima sa dugačkom istorijom, od proterivanja diplomata do uvođenja sankcija.

Kosovska nezavisnost nije izazvala promenu paradigme u tumačenju međunarodnog prava od strane Kremlja, već je udahnula nov život fenomenu iz bipolarne ere u kojem je bilo uobičajeno, čak i normalno, da dve supersile predstavljaju svoje postupke u kontekstu presedana ove druge, pri čemu je svaka strana sebe smatrala „moralno superiornom.“ U dobu ideoološkog rata, biti percipiran kao neko ko je na „moralno ispravnoj“ strani bilo je važno. Danas je to možda još i važnije, naročito slabijoj strani koja više nije vojna supersila. Moderna Rusija danas sebe pokušava da predstavi kao „moralnu supersilu,“ zatočnika vrednosti i tradicija odbačenih od strane dekadentnog, liberalnog Zapada. Međunarodno pravo je verbalna alatka, čak i oružje, u tom nastojanju i deo je informacionog rata koji je u toku.

Zašto je onda Moskva smatrala da ima pravo da postupa kako je postupala u Gruziji i Ukrajini? Meni se čini da odgovor leži u usponu, nakon nezavisnosti Kosova, „dvojnog normativnog poretka.“^[5] Za Moskvu, sada postoje dva radna okvira ili „priručnika“ međunarodnog prava – onaj koji je i dalje ukorenjen u autoritetu Saveta bezbednosti UN i onaj koji je prekršen, i tako učinjen nevažećim, od strane Zapada. Kremlj se oseća sposobnim da „menja brzine“ između ta dva okvira kako vidi za shodno: Prvi priručnik joj dopušta da se suprotstavlja nezavisnosti Kosova i ignoriše separatistički referendum u istočnoj Ukrajini pozivajući se na načelo teritorijalnog integriteta; drugi joj dopušta da komada Gruziju i anektira Krim pozivajući se na pravo na samoopredeljenje. Zapad je efektivno snabdeo Kremlj sa „verbalnim alatkama“ koje su mu bile neophodne da racionalizuje svoje protivrečne stavove u svojem „bližem“ i „srednjem“ inostranstvu.^[6]

„Dvojni normativni poredak“ i praksa „menjanja brzina“ između pravnih okvira deluje kao da će da se ustali, i njegove posledice bi mogle da se šire, naročito ako

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU: VIDICI I PUTOKAZI (1)

se uzme u obzir sve veći sukobi Kine sa međunarodnim pravom. Peking je već odbacio odluku iz Haga koja nastoji da ospori njene teritorijalne dobitke u Južnom Kineskom moru, i sa nelagodom posmatra mogućnost unilateralne akcije u Severnoj Koreji.

Vladimir Putin je jula 2014. godine izjavio da: „*Međunarodno pravo [...] ne treba selektivno primenjivati u službi interesa pojedinih zemalja [i] da ga treba konzistentno primenjivati. Nemoguće je tumačiti ga na jedan način danas a na drugi način sutra kako bi se uskladilo sa političkim ciljevima današnjice.*“ Ipak, „selektivna primena“ jeste precizan sažetak, u dve reči, filozofije Kremlja nakon kosovske nezavisnosti. Pod Putinom, koji je i sam advokat, Moskva je nastojala da oblikuje i upodobi međunarodno pravo oko svojih geopolitičkih aspiracija.

POGOVOR

Da li se proglašenje nezavisnosti Kosova može smatrati legitimnim činom?

Da li je proglašavanje nezavisnosti od strane Krima legitimno i zakonito (kao što misle da jeste u Rusiji)?

To su neka od pitanja kojima se bavi ovaj intrigantni politički esej Thomasa Hodsona u vreme bespoštene bitke hladnoratovskih razmera oko legitimite u spoljnoj politici.

Autor je u svojoj kritičkoj analizi ruskog tumačenja međunarodnog prava radikalno osporavajući i samo pravo Rusije da, na slučajevima Kosova i Krima, ma na kako upitan način, uopšte i tumači međunarodno pravo.

Esej se, inače, srazmerno manje bavi pitanjem Kosova, te je u njegovom kontekstu možda bilo korisno i podsetiti se šta je prethodilo otcepljenju Kosova i, nakon što se to uzelo u obzir, ponovo se osvrnuti na to kako je i pod kojim okolnostima Krim pripojen Rusiji.

Kosovo

Iako je u Prištini u februaru 2008. godine jedostrano proglašena nezavisnost Kosova od Srbije, prilikom tumačenja tog događaja i u diskusijama koje se oko toga vode najčešće se osvrće na 1999. godinu; u kojoj je NATO intervenisao u, dotad, unutrašnjem sukobu, u tadašnjoj SR Jugoslaviji, između Beograda i kosovskih Albanaca koji su, nakon oduzimanja njihovih političkih prava od strane Slobodana Miloševića, poveli oružanu pobunu za odvajanje od Srbije i formiranje vlastite države.

Potaknute sukobom Miloševićevog režima sa Albancima na Kosovu zemlje članice NATO-a pokušale su da ga, u početku, rešavaju politički – usmeravajući svoje napore na deescalaciju nasilja dovođenjem Beograda i predstavnika kosovskih Albanaca za pregovarački sto. Ovi pokušaji nisu urodili plodom. Suočen sa diplomatskim neuspehom NATO, kako je isticano, nije bio spreman da dopusti da i taj sukob preraste u reprizu krvoprolića u Bosni i Hercegovini nakon raspada SFRJ. Iako mu pravni okvir koji je tada postojao u međunarodnim odnosima nije pružao mnogo opcija u tzv. dilemi između prava i principa NATO se, isticano je dalje, opredelio za potonje, koje je obuhvatalo i bombardovanje, smatrajući da time brani i pravo i novi poredak koji su nasta(ja)li nakon pada Berlinskog zida.

Tako se Savez, koji je prvo bitno bio koncipiran kao odbrambeni, našao u situaciji da na tlu SR Jugoslavije svoje principe štiti upotreborom oružane sile koja nije bila autorizovana od strane Ujedinjenih Nacija.

Posle 78 dana bombardovanja potpisana je Kumanovski sporazum koji je de facto predstavljač Miloševićevu kapitulaciju i po osnovu kojeg su se policijske i vojne snage Srbije povukle sa Kosova.

Rezolucija 1244 SB, kao i pregovori o statusu, koji su usledili nakon nje, predstavljali su pokušaj međunarodne zajednice da se ova novonastala situacija na terenu pravno reguliše.

Nakon sukoba na Kosovu, tokom kojeg su srpske snage činile zločine nad civilima (koji su potvrđeni makar jednom osuđujućom presudom Haškog tribunala koji su osnovale UN), u javnosti, posebno međunarodnoj i posebno na Zapadu, odbacivana je čak i sama ideja da žrtve tih zločina politički predstavlja Beograd (gde su se akcije planirale i koordinisale, a počinjeni zločini ili prečutkivali ili prikrivali) ako već nije i pre bila ozbiljno dovođena u pitanje izmenama Ustava SR Srbije i poništavanjem autonomije Kosova.

Politički Beograd nije mogao da prihvati, a i dalje ne prihvata, ovakav pristup i stvarnost, što je makar jednim delom uticalo da se u Prištini opredeli za jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova – uz sve pravne nedoumice o kojima se, potom, svojom presudom izjasnio Međunarodni sud pravde.

Krim

Aneksija Krima ima značajno drugačiji narativ!

Kao i u slučaju Kosova, za njeno bolje razumevanje neophodno je osvrnuti se na događaje koji su joj prethodili, posebno na Majdanske proteste u Kijevu, glavnom gradu Ukrajine, koji su, pre svega, predstavljali pokušaj odbrane tekovina narandžaste revolucije. Ti protesti su izbili usled političkog udaljavanja predsednika Viktora Janukovića od EU i nakon potpisivanja niza sporazuma sa Rusijom koji su u javnosti percipirani kao odustajanje Ukrajine od evropske budućnosti, zbog koje je narandžasta revolucija i podignuta.

Posle neuspelog pokušaja nasilnog razbijanja demonstracija i nereda koji su nakon toga usledili Janukovič je bio primoran da pobegne iz zemlje. Pobegao je pravo u Rusiju i tamo je, gestom koji je veoma teško ne tumačiti kao veleizdaju, pozvao ruske oružane snage da vojno intervenišu u Ukrajini u cilju zaštite političkih prava i sloboda građana Ukrajine.

Nedugo potom, događaji su se nakon toga nizali jedan za drugim i to velikom brzinom. Vojne formacije bez obeležja u munjevitoj akciji okupirale su Krimsko poluostrvo, a u vreme dok su se ove vojne operacije odvijale Rusija je uporno demantovala da su u pitanju njene oružane snage! (Putin je tek mnogo kasnije u intervjuu koji je dao ruskoj televiziji ipak potvrdio da je u pitanju ipak bila ruska vojska).

Nakon što je nad poluostrvom uspostavljena vojna kontrola tzv. „politički osvešćeni“ Rusi sa Krima organizovali su, pod nadzorom tada neidentifikovanih vojnih formacija, referendum o otcepljenju od Ukrajine. Kao razloge za ovaj potez navodili su svoje pravo na samoopredeljenje i neslaganje sa politikom Kijeva posle Majdana, strahujući da će eskalirati u nasilje nad ukrajinskim građanima ruskog porekla.

Sasvim očekivano na referendumu je opcija za otcepljenje od Ukrajine praktično izglasana aklamacijom.

Nijedna članica EU, ni međunarodna organizacija, nije priznala valjanost ovog referenduma - moguće i zbog toga što je prilično iluzorno govoriti o slobodnom iskazivanju volje građana dok su na ulicama oko njih tenkovi.

Nakon održavanja ovog referendumu, čiju legitimnost нико nije priznavao, politički predstavnici poluostrva, za koje nije jasno koga su tačno predstavljali jer nije poznato da ih je na tu funkciju iko izabrao (koje je u tom trenutku okupirano od strane tada neidentifikovane

vojne sile), otišli su u Moskvu gde su „tražili“ pripajanje Rusiji. Odluka o prihvatanju ovog „zahteva“ doneta je jednoglasno.

Do današnjeg dana ovom aktu valjanost nije potvrdila nijedna država na svetu i Ujedinjene Nacije su ga osudile kao aneksiju protivnu duhu na kojem su počivali međunarodni odnosi od kada je ta organizacija osnovana.

Rezime

Za čitalačku publiku u Srbiji Hodsonov esej je dodatno interesantan zbog predočavanja informacija o ruskom stavu u odnosu na tzv. krimsko i kosovsko pitanje sa stanovišta međunarodnog prava - a posebno u kontekstu tzv. unutrašnjeg dijaloga o Kosovu koji je u Srbiji u toku u poslednjih godinu dana i nada koje se, i u tom dijalu, polaže u Rusiju. Ta nadanja vode se mišlju da bi kosovski problem trebalo „zamrznuti“ kako bi se dobilo na vremenu čekajući rasplet u korist Srbije, uz pomoć i intervenciju Rusije.

Ali, za sve one koji u Srbiji zagovaraju „zamrzavanje kosovskog pitanja“, može biti indikativna Hodsonova konstatacija u ovom eseju kako je za Rusiju, u istočnoj Ukrajini i Donbasu „zamrznuti konflikt“ bio povoljan ishod zato jer se tako, Hodson piše zauvek, „sputavaju evropske ambicije Ukrajine“.

Na kraju, nakon svega pomenutog o ovom eseju teško se može zaključivati da su slučajevi Kosova i Krima istovetni.

U slučaju Kosova je još i pre bombardovanja kritikovana prekomerna primena sile (pojedini pisci videli su je kao etničko čišćenje, a neki tendenciozno, tvrdili da je u pitanju bio genocid) da bi tokom bombardovanja egzodus Albanaca eskalirao.

Na Krimu, s druge strane, nije bilo nikakvih oružanih sukova pre dolaska ruske vojske na ovo poluostrvo (koja, pritom, nije ni nosila svoja obeležja).

Pored toga, za angažovanje NATO-a na području SR Jugoslavije i Kosova bila je neophodna saglasnost svih tadašnjih zemalja članica Saveza.

U slučaju Ukrajine, koliko je poznato, ruska Duma nikada nije zvanično sankcionisala slanje ruske vojske na Krim već je, kako je i rekao u već pominjanom intervjuu, „male zelene ljude“ na Krim poslao Putin lično.

Najzad, dok je vojno delovanje NATO-a bilo usmereno na zaustavljanje sukoba u toku i kad je reč o režimu koji je svoje građane tovario u hladnjače i bacao u masovne grobnice, akcije Rusije su bile

prevashodno fokusirane na teritorijalne dobiti na štetu zemlje koja se odmetnula od njene političke kontrole.

Veliki broj zemalja na svetu je priznao proglašenje nezavisnosti Kosova, dok nezanemarljiv broj njih, od kojih su neke i članice EU, to nisu učinile. Pripajanje Krima Rusiji, s druge strane, nije ni od koga priznato.

Legalnost proglašenja kosovske nezavisnosti potvrđena je traženom presudom MSP, dok su Ujedinjene nacije Rezolucijom Generalne skupštine potvrdile da je Rusija u Ukrajini okupaciona sila.

Razlike su toliko upadljive da se tvrdnje o istovetnosti ovih slučajeva moraju odbaciti a propagatorima istovetnosti (kako ruskim tako i onima izvan Rusije) osporiti proklamovana nepristrasnost.

Dva su moguća razloga koja stoje iza ovih pokušaja poistovećivanja:

Prema prvom propagatori izjednačavanja Kosova i Krima (uprkos svojim javnim istupima u kojima kritikuju ponašanje Zapada na Kosovu i njegovu podršku separatističkim aspiracijama kosovskih Albanaca) ipak smatraju da je težnja Albanaca za otcepljenjem u osnovi ipak bila opravdana, a političku situaciju na Krimu pre invazije žele da prikažu kao jednako problematičnu, te da je shodno tome i odvajanje Krima od Ukrajine i njegovo pripajanje Rusiji opravdano, čak i pravedno; dakle u osnovi svesni su da za aneksiju nema absolutno nikakvog opravdanja.

Kao drugo, i čini se verovatnije objašnjenje, jeste da zagovornicima analogije Kosovo-Krim nije stalo ni do legitimiteta ni do zakona već da je u pitanju samo shvatanje međunarodnih odnosa u duhu odnosa moći – pri čemu bi oni rado priznali pravo Zapadu da Srbiji „uzmu“ Kosovo ukoliko taj Zapad uvaži pravo Rusije da od Ukrajine oduzme Krim.

Do sada na Zapadu nije bilo sagovornika spremnih da daju dignitet ovakovm svetonazoru.

Dokle god tako i ostane postoji nada da će se problemi Kosova i Krima rešiti na način koji će svim stranama omogućiti zajednički prosperitet i sigurnost.

U suprotnom će Kosovo i Krim biti naši najmanji problemi.

Jula 2018.

Luka Jovanović

Strana | 24

direktor programa FBD

Fusnote

[1] Videti Collision Course: NATO, Russia, and Kosovo by John Norris *Sudar: NATO, Rusija i Kosovo* John Noriss-a (Praeger 2005), str..15

[2] Videto *Russia, the West, and Military Intervention* by Roy Allisonm, *Rusija, Zapad i vojna intervencija* Roy Allison-a (OUP, 2013), str..56

[3] Videti, naprimer, tekst Johna Maersheimer-a *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: Zašto je za krizu u Ukrajini odgovoran Zapad:*
<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

[4] Videti *Word Politics: Verbal Strategy among the Superpowers* (1971) by Thomas M. Franck and Edward Weisband *Svetska politika: Verbalne strategije među supersilama* (1971) Thomas M Franck-a i Edward-a Weisband-a

[5] *Russia, the West, and Military Intervention* by Roy Allison (OUP, 2013), p.216
Rusija, Zapad i vojna intervencija Roy Allison-a (OUP, 2013), str.216

[6] "Bliže inostranstvo" je pojam koji se koristi u ruskom jeziku sa osvrtom na zemlje Zajednice nezavisnih država; po analogiji Balkan i Bliski Istok se ponekad nazivaju „srednjim inostranstvom“ Rusije.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

Thomas Hodson

VERBALNE STRATEGIJE OD KOSOVA DO KRIMA

Kako Kremlj koristi jezik međunarodnog prava kao instrument spoljne politike

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU

EDICIJA VIDICI I PUTOKAZI,

Broj 1, juli 2018.

Godina osma, 13. broj u nizu

Za izdavača **Milan Jovanović**

Beograd, Srbija 2018.

e-mail: fbd@fbd.org.rs

www.fbd.org.rs

Tekst u ovom broju FBD objavljuje se u saradnji sa [IMR, Institutom za modernu Rusiju](#), nevladinom think-thank organizacijom koja nastoji da uspostavi intelektualni okvir za izgradnju demokratske Rusije i njen socijalni, ekonomski i institucionalni razvoj zasnovan na vladavini prava.

IMR je deo organizacije Otvorena Rusija sa sedištem u Njujorku, a osnovan je 2010. godine.

Naslov originala

IMR INSTITUTE OF MODERN RUSSIA

Thomas Hodson

VERBAL STRATEGIES FROM KOSOVO TO CRIMEA

How the Kremlin uses the language of international law as a foreign policy tool

Prevod i pogovor

Luka Jovanović

Strana | 26

Thomas Hodson

je

profesionalni prevodilac i urednik specijalizovan za rusko pravo i politiku.

Završio je studije Londonskog imperijalnog koledža, i ima master iz ruskog i post-sovjetske politike Univerziteta u Londonu.

Nakon rada u različitim kompanijama i organizacijama u Moskvi, uključujući tu i naftnu kompaniju TNK-BP i softversku firmu

Kaspersky Lab. freelancer je od 2009.

Preveo je četiri knjige: "Svi ljudi Kremlja" i "Imperija mora umreti" Mikhail-a Zygar-a, "Umetnost joge" Viktora Boyko-a i "Alfa: moja sudska" Gennady-a Zaistov-a.

Autor je priručnika za ruske studente "Naftni i gasni biznis na Engleskom".

Sada živi i radi u Londonu.